

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

meg őt, de nyomát hagyta lelkén és így tettein is; látta, hogy hiába fáradozik, mert minden intézkedése megtörik azok hálátlanságán s mondhatjuk tudatlanságán, kikért éppen küzd. Ezért is, működése e második korszakában, nem annyira új vívmányok megteremtésén, mint inkább a meglevők fentartásán fáradozik.

A harmadik kor Páp uralkodásának kezdete. Az agg Nerszesz újra fiatalos hévvel fog a munkához, abban a reményben, hogy az új király alatt új viszonyok érvényesülhetnek, régi ideálját újra föléledni látja; ezért nagy intézményeit, melyekről már régen lemondott, megint meg akarja valósítani. E korszakban valósággal bámulatos tevékenysége, de az új korszakról alkotott ideáljait lerombolja a király s a nép, kikre e nagy munkájában épített. Szomorú jelenet, midőn élte alkonyán csalódnia kell, vélt támaszaiban. Lelke megtört s megváltó volt rá nézve a halál, mely eltakarta előle szeretett hazája bukását, s csalódásait testével együtt a sírba rejté.

A mint Nerszesz megválasztása fontos pont lett az örmény történelemben, olyan határkő az ő halála is; mert ezzel kezdődik az ország teljes felbomlása. Páp királyt a görög katonák ölik meg, a többi királyok már oly gyengék, hogy az ország kétfelé szakadását meg nem akadályozhatják, a mi e korszak végén Ársák és Chosrov alatt tényleg be is következett.

Kiszely Károly.

Szamosújvár a „nagy idők“ alatt.

1. Fejezet. Páratlanul fontos és érdekes datum.

A szabadságharcz első esztendeje: ezernyolczszáz-negyvennyolcz, több szempontból páratlanul fontos és érdekes dátuma fajunk ezeréves európai történetében. Egy nagy, dicsőségben, munkában, megpróbáltatásban gazdag korszak zárodik le akkor, a midőn Magyarország rálép a népképviselési alapra fektetett reprezentatív kormányformára. A középkori Magyarország az a status, a melynek első formáját első királyunk: Szent-István adta meg, a mult

relikvia-tárába kerül; Werbőczy populusa, a karok és rendek nemzedéke átalakul a politikai magyar nemzetté. Ezért a vívmányért szinte 60 esztendeig küzdöttünk, az emlékezetes 1790. évi diéta óta. Nincs ennél a harcznál hosszabb, elszántabb, tudatosabb küzdelem egyetlen egy sem a merőben harczból és küzdelemből álló magyar történetében. Ez a 60 évnyi erő szülte és nevelte fel a legtálatlomosabb ivadékot; ez a faj láng-emléket és törhetlen, aczélos akaratokat produkált. („Budapesti Hirlap“ 1899. november 16. 318. sz.).

Szamosújvár életében is „páratlanul fontos és érdekes“ ez a datum; mert habár másfél százados fennállása alatt számtalan ízben a hazához való erős ragaszkodásának, magyar érzületének és gondolkodásának érdemes jeleit adta, — mégis városunknak ezen dicső korszak alatt tanúsított páratlan viselkedése hazafiságunknak megbecsülhetlen koronáját képezi . . . De megszólaltatom az egykorú, hiteles aktákat, hadd bizonyítsák be ezek állításom igazságát. . . .

2. Fejezet. Tisztikarunk 1848 elején.

A nagy idők ezen örökké emlékezetes korszaka alatt nem kis férfiak vezették e hazafias város ügyeit. Midőn tisztelt neveiket itt egyenként is felemlitem: maradandó, méltó emléket állítok fel ezen derék tisztikar számára, mely hazafiságának, áldozatkészségének, bölcsességének, okosságának . . . oly fényes jeleit adta.

Főbíró: Novák Márton; tanácsnokok: Ábrahám Márton, Bogdánffi Gábor, Bogdánffi Gergely, Czetz Bogdán (a szegények intézetének is felügyelője), Duha Kristóf, Gajzágó Dávid, Gajzágó Ferencz (egszersmind főgondnoka a „parochialis“ templomnak), Gajzágó János, Korbuly Bogdán, Placsintár Karácson, Sárosi Ferencz („fori utriusque advocatus“), Simai Tódor. Főjegyző: Jakabb Bogdán (fori utriusque advocatus); aljegyző: Simai Gergely¹⁾ (fori utriusque advocatus), Lászlóffi Antal; levéltár-

¹⁾ Az „Armenia“ állandó munkatársa, ki folyóiratunk számára gyönyörű költeményeket ír. Ad multos annos!

nok: Govrik Gergely; iktató (exhibitorum protocolista): Szongott Kristóf;²⁾ kir. pénztárnok: Bárány Bogdán; irnokok: Merza Lukács és ifj. Bogdánffi Gábor.

Officium divisoratus: praeses Franciscus Gajzágó, Ladislaus Páll; assessores: Adeodatus Kovács, Gratianus Nagygyöri, Isaacus Gajzágó, Gregorius senior Simai, Martinus Simai. Ügyvédek: Szentiványi Ferencz (Szentiványi de Iklód-Szt-Ivány ord. fiscalis), Korbuly Dávid vice-fiscalis.

Vice-judices: Martinus Bocsánzi, Isaacus Gajzágó, Gregorius Simai honorarius, Lucas Turcsa honorarius.

Administratio oeconomica: Simai János főszónok (ord. orator), Adeodatus Placsintár vice-orator, Ioannes Márkovics allodialis perceptor, Gratianus Nagygyöri oeconomus, Martinus Voith communitatis notarius.

Sanitatis facultas (egészségügy): dr. Lucas Gajzágó physicus, Nicolaus Mánási chirurgus. Bábák: Berger Terezia, Álacs Anna, Tóth Rózia.

Strázsamester: Molnár Lukács, börtönfelügyelő: Retezár Bogdán; négy város-szolga, egy dobos, tizenkét éjjeli őr; a torony-órát igazítja: Katona Antal; kéményseprő: Albertfi István. (Vár. lev. 1847—1400 sz. alatt vezetett jegyzőkönyv).

3. Fejezet. A mi első népgyűlésünk. Országgyűlési követek.

Mindenki már ajkain hordozta ezt az üdvös jelszót: „Szabadság, egyenlőség, testvériség.“ Azokat a magasztos eszméket pedig, melyeket a lelkes ifjúság 1848. márcz. 15-én a fővárosban hangoztatott, a jótékony szél szárnyaira kapta és gyorsan tovaröpítette az ország minden zugába . . . És ezek a főséges eszmék felkeresték egytől egyig — mind a honban a fogékony hazafiúi kebleket . . .

Mi márcz. 26-án tartottunk népgyűlést. Szamosújvár még ilyen népes, nagy gyűlést nem látott. A város feliratát, mit egy küldöttség vitt még azon nap Kolozsvárra, a kormányzó elfogadván, kijelentette, hogy azokra nézve,

²⁾ E munka írójának egyik rokona, ki megkülönböztetésül a másik két Sz. K.-tól „szép“ Szongottnak is neveztetett.

mik a felterjesztésben foglaltatnak (az országgyűlés egybehívása, unió, szabad sajtó, úrbér . . .) már megtette Ő Felségénél a szükséges lépést és reményli, hogy az országgyűlés nemsokára össze fog hivatni.

Ki is hirdettetett az országgyűlés. Erre a városi vegyes gyűlés, mely a tanács és esküdt közönség tagjaiból állott, ápril 26-án a következő határozatot hozta: „A közgyűlés az országgyűlésre küldendő követek megválasztása — mi személyes szózatolás útján fog történni — határnapjául a közelebbi máj. hó hatodikát tűzi ki, egyszersmind kimondja azt is, hogy a törvény rendelkezéseig — a jelen esetre — minden városi adozó polgár választó és választható, senki azonban személyese által be nem folyhat a választásba.“

Elérkezett május hatodika. Országgyűlési követeknek Sárosy Ferencz és Korbuly Bogdán tanácsnokok választattak meg; Sárosyt azonban bucsúzás közben szél érte. Korbuly vitte fel mind a két megbízólevelet.

De mivel az egyik követ: Sárosy Ferencz betegsége miatt fel nem mehetett az országgyűlésre, helyettes követválasztást rendeltek el. Két követjelöltünk volt: Simay Gergely és Jakabb Bogdán. Választás napján utczáról utczára járt a nép és folyton ezt kiáltotta: Simay Gergely fel, Jakabb Bogdán le.¹⁾ Már-már befejezték a szavazást, midőn Boksai, a kandiai gör. kath. esperes felment szavazni: Jakabfira adta szavazatát. Etlévén a választásra kitűzött határidő, a szavazás bezárult. Számba vették tehát a szavazatokat: kitűnt, hogy a két követjelölt egyenlő számú szavazatot kapott. Azonban a bizottság Boksainak Jakabfira adott szavazatát nem írhatta Jakabb javára; mert csak Jakabra és Simayra lehetett szavazni, de Jakabfira nem, mivel nem volt Jakabfi²⁾ nevű követjelöltünk. Simay tehát egy szótöbbséggel választatott meg követnek. Felment Pestre. Azalatt Sárosy meghalt és így Korbuly éz Simay képviselték városunkat a hongyülésen a „nagy idők“ alatt.

¹⁾ Akkor ez az igekötő „le“ annyit jelentett, mint most az „Abzug“ német szó.

²⁾ Jakabb és Jakabfi két különböző család. L. Szongott Kristóf, A magyarhoni örmény családok geneológiája, 87 és 88 lap.

4. Fejezet. *Polgári őrsereg. Vadászcsapat.*

„A belbátorság és csend megtartása végett — mondja Teleky József gróf, a kormányzó, a tanácshoz 1848—707 elnöki szám alatt intézett leiratában — a királyi kormány által czélszerű intézkedések fognak tétetni . . . Addig is a polgári őrsereg felállítása elintéződhetik; a rendszabályok a királyi kormányhoz lesznek felterjesztendők“

Azonnal megcsinálta a város a „rendszabályok“-at; azután hamarosan hozzá látott a polgári őrsereg szervezéséhez. Minden arravaló férfiú tagja lett a helybeli őrseregnek. A fiatalok fegyvert viseltek, az öregebbek — fegyver hiányában — bottal kezükben állottak őrt. Még most is élénken emlékszem azon elfelejthetetlen estére, midőn boldogult jó atyám két kézrevaló késével szorgalmasan csinositotta és üveggel simitgatta — botját, hogy elkészüljön a „rüstung“; mert más nap őrt kellett állania a téglavetődombon.

A polgári őrsereg új szervezetet nyer; az öregebb tagokat felmentik a szolgálat alól. Az új őrsereg 1849. elején „vadász-csapat“ nevet vesz fel. A vadász-csapat biztosai (= századosai): Jakabb Bogdán főjegyző, Gajzágó Dávid tanácsos és Gajzágó Kristóf esküdt polgár (1849. ján. 11.). A kik ezen csapatba akartak beállani, az itt említett biztosoknál jelentkeztek. . . .

A vadászcsapatba 107 egyén állott be, kik közül csak tizenegynek van fegyvere. Azért a ján. 23-án tartott városi közgyűlés elhatározta, hogy a biztosok kezére 800 frtot ad. Ebből adtak a beállott egyéneknek fejenként 5 forint foglalót és fizették a rendes katonai díjt. (Vár. lev. 1849—48. sz. jk. ján. 23.).

Rövid idő múlva a századosok változnak. Jakabb Bogdán megmaradt, ellenben Gajzágó Dávid és Gajzágó Kristóf helyébe Gajzágó Lászlót és Verzár Istvánt teszik.

Vadász-csapatunk számára 353 ezüst forinton 36 darab fegyvert vásárol a város; ezeket Lászlóffy Antal aljegyző viszi be Kolozsvárra Csányi László kormánybiztoshoz. (Vár. lev. 1849—155. szám.).

Örtanyául a nagy-templom körül fekvő boltok közül, azt a két egymás mellett lévő boltot béreli ki a város évi 140 frt bérért, melyek a Czetz testvérek tulajdonát képezték.

Csányi László kormánybiztos 1849. febr. 2-ról 10. szám alatt a „városunkban szervezett vadászcsapat alakításáért a haza nevében köszönetet mond és a kijelölt tiszteket — hivatalánál fogva — megerősíti.“ (Vár. lev. 1849—81. sz.).

5. Fejezet. *A nemzeti őrsereg eskületétele, zászlószentelés és egy nagyon becses ereklye.*

„Tudomásomra esvén az — mondja térparancsnokunk — hogy a szamosújvári nemzet-őrsereg az alkotmányrai törvényszabta esküt mindekkoráig le nem tette, sőt a nemzet-őrsereg zászlója annak módja szerint fel sem szenteltetett; ez okból ezennel felszólítatik Főbíró és általa az egész Tanács, hogy a helybeli őrsereg századosaival egyetértve a nemzeti őrseregnek jövő vasárnap leendő eskületételéről és a zászlószenteléséről kellőleg intézkedni méltóztassék. Szamosújvárt 1849, febr. 15. Nánássy László térparancsnok.“

A zászlószentelés napján fényes ünnepet ült a város; a lelkes örmény nők értékes magyar nemzeti széles szalagot tettek a zászlóra. Utána jártam, de nem tudhattam meg, hogy minő sors-csapás érhetette a szép zászlót. Lehet, hogy valamelyik nemzetőr magával vitte azt a háborúba és ott az ágyúgolyó foszlányokra szaggatta szét. . . A drága szalag azonban megvan még most is. Az abszolút korszakban, midőn nem volt tanácsos a „nagy idők“ emlékeit szabadon tartani, hazafias tiszt karunk valamelyik tagja azt a levéltár egyik skatulyájába, hol a mult század aktái állanak, rejtette el. A tisztviselő meghalt . . . és a kegyeletes tett feledékenységbe ment: nem tudott róla senki — semmit. E munka írója a szerencsés felfedező: az akták forgatása közben bukkantam rá.

6. Fejezet. *Szabadságharcunk egyik legelső áldozata.*

Százakra megy azoknak száma, kik a hazáért áldozták fel életüket. Ezen vértanúk közé tartozik az egykor

széptehetségű Novák Tivadar is. Novák egyetlen fia volt Szamosújvár híres főbirájának és országgyűlési követének: Novák Mártonnak. Főbiránk első felesége, kitől Tivadar született, Jakabffy-leány és unokatestvére volt Kiss Ernőnek. Novák Tivadar Szamosújvárt született. Iskoláinak befejezése után Pesten tette le kitünően az ügyvédi vizsgát. Kiss Ernő később ezredébe vette fel és nemsokára hadnagy lett. Szolgált — mint katona — Olaszországban is. 1849. év Pesten találja Novák Tivadart. Egy este élénk beszélgetésbe eredt a vendéglőben néhány olasz tiszttel, kikkel még Olaszországban ismerkedett meg. — „Jó lenne — mondá a többek között — Budavárát elfoglalni!“ . . . És arra törekedett, hogy terve kivitelének megnyerje a katonákat. A pinczér, ki fültanúja volt az egész társalgásnak, megértette az olasz beszédet s másnap följelentette Windischgrätznek. Az olasz tisztek mindent elkövettek, hogy megmentsek. Azt tanácsolták neki, hogy az utolsó szóig tagadjon mindent . . . és ha mégis vallani akar, akkor mondja azt, hogy ittas volt. De a jellemes férfiú így szólott hozzájuk: „Hazudni nem akarok, ittas pedig nem voltam!“ Hadi törvényszék elé állítottatott és ön-vallomása folytán tiszti rangjának elvesztése mellett — halálra ítéltetett, mely halálos ítélet agyonlövésével márczius 14-én végre is hajtatott. Novák Tivadar tehát egyike volt a magyar nemzeti ügy legkorábbi áldozatainak az 1849. év tavaszán. . . .

7. Fejezet. Országos teljhatalmú kormánybiztosok.

Mivel nem egy ízben kapott a város rendeletet az országos teljhatalmú kormánybiztostól is, ezen fejezetet a magyar kormány ezen derék képviselőinek szentelem.

Országos teljhatalmú kormánybiztos Erdélyben egyszerre csak egy volt; ez Kolozsvártt tartozkodott. Kormánybiztos volt több; a mi kormánybiztosunk Pataki Dániel belsőszolnokmegyei alispán volt, ki Deésen lakott.

a) Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztostúl. — Szamosújvár város Közönségének. Egészségem miatt megkértem a honvédelmi bizottmányt felváltatásom iránt és

ennek következtében Csány László úr küldetvén országos teljhatalmú biztosul, midőn ezt Önöknek tudomására juttatom:

Egyszersmind a Hon jóléte előmozdítása körül és irántam tanusított hazafi buzgalmat szívesen megköszönvén, kérem Önöket, hogy továbbra is jó indulatokban megtartani sziveskedjenek és ernyedetlen buzgalommal a Haza és egyesek jóléte gyarapításán munkálkodni meg ne szünjenek. Beöthy Ödön. (Vár. lev. febr. 6. 1849—80 sz.).

b) Helyét Csányi László foglalja el.

c) Utána Szent-Iványi Károly következett. Szent-Iványi a következő szavakkal bucsúzott el Erdélytől:

„Két hóval ezelőtt országos biztosnak neveztettem ki, a Királyhágón inneni részekben, most kérésemre a kormány az itteni működéstől felmentett, Boczkó Dániel képviselő urat országos biztosnak kinevezte, egy férfiut, ki eréjesség, elhatározottság, szorgalom s munkásság által sok hasznot tett már a hazának, az ő hősiességének köszönnyük Arad város megtartását — ez által ő volt főtényezője annak, hogy a nemzet Arad várát megkapta.

En távozással köszönetet és áldást mondok.

Köszönetet Bem altábornagy urnak a haza hősiességéért, köszönetet vitéz hadseregünknek.

Köszönet a megyék és városok előjáróinak.

Köszönetet különösen azoknak, kik itt a közép pontban velem fáradhatatlanul működtek, s köszönetet Kolozsvár lakóinak, kiknek szíveségök nehéz napjaimat enyhítette.

Áldást mondok Erdély lakóinak.

Az ébresztett sebeket engedje Isten beheggedni, a zajt béke, a nyugtalanságot csendesség váltsa fel, tekintsék a szabadság iránti érzést vész elleni paisnak, s legyenek meggyőződve, hogy ha ez érzéstől áthatva védeni fogják legdrágább kincsöket — nincs erő, melly árthasson. Isten áldja meg Erdély lakóit. Kolozsvártt, július 9-kén 1849. Országos t. h. kormánybiztos Szent-Iványi Károly.

d) Szent-Iványi helyébe a kormány Boczkó Dánielt küldi. Boczkó 1849. júl. 11-én tudtúl adja, hogy az erdélyi részekben a pálinkafőzés további rendelkezésig a tilalom alól fölszabadittatik.

8. Fejezet. Városunk térparancsnokai.

a) Öt térparancsnokunk volt. Rédl Alajos volt az első. A város 1849. ján. 18-án Rédl Alajos főhadnagy, térparancsnokhoz ezt a két átiratot küldötte:

I. A közgyűlés országos biztos Beöthy Ödön urhoz — fegyveres erő küldése iránt — felterjeszteni határozott felirata kézbesítésére biztosokul Jakabb Bogdán főjegyzőt és Bárány Bogdán adótárnokot küldi Kolozsvárra oly utasítással, hogy országos biztos urtól mind a felíratra, mind az előfogatok kiszolgáltatása tárgyában már felküldött folyamodványunkra igyekezzenek kedvező választ nyerni. (Vár. lev. 1849—38 sz.).

II. Nem győzvén már városunk a keresztül vonuló katonaság által naponként felette nagy számmal követelt előfogatokat kiszolgáltatni, e tekintetből a közgyűlés felkérni határozta térparancsnok Rédl Alajos urat, miszerint tekintetbe véve, hogy polgáraink kereskedésük folytatása végett, — a miatt, hogy lovaikat folytonosan fuvarra adni kénytelenek, — egy lépést sem tehetnek, sziveskedjenek legalább az executiokra kiküldendő katonák számára előfogatot nem kívánni, hatalmában állván azokat a környékbeli helységek által kiállíttatni. (Vár. lev. ján. 18. 1849—40 sz.).

Az ő ideje alatt ezeket a sorokat írták be a város jegyzőkönyvébe: „A térparancsnok egy öl tüzi fát, két font gyertyát, négy koncz papirost, hat darab spanyolviaszt, két köteg tollat és egy üveg tentát kér a várostól.“ (Vár. lev. 1849—163 sz.).

b) Rédl Alajost Nánássy László váltotta fel. (L. ezen cikkely 5 fejezetét).

c) A harmadik térparancsnok az örmény Bogdánffy őrnagy. Ez alatt Keresztes Márton¹⁾ panaszt emel a város előtt, hogy a nála levő két honvéd „rendkívüli kihágásokat, féktelenséget“ követ el: töltött fegyverrel kétszer is lőttek reá. Erre a város rögtön felkérte a térparancsnokságot, hogy „szigorú fenyték terhe alatt“ tiltsa el a katonaságot a kihágásoktól. (Vár. lev. 1846—164 sz.).

¹⁾ Ez a Keresztes Márton, ki városunkban született, volt az az örmény ajkú, de latin szertartású ékes-szóló pap, ki lelkes szónoklataival (Bardocz-czæl együtt) oly jelentékeny szolgálatot tett Erdélyben — a magyar ügynek.

Erre a derék parancsnok ezeket írta:

A személy- és vagyon- bátorság biztosítása, a katonák és a polgárság közti, sokszor igen veszélyes surlódás meggátlása felett örködni főfeladatam. Megteendek mindent, mi e város nyugalma és bátorságát eszközölheti. A kihágásokat ezután is szigorúan megbüntetem, csak el ne mulasztás azokat nekem feljelenteni. Bogdánffy őrnagy, térparancsnok. (Vár. lev. 1849—182 sz.).

d) Utolsó térparancsnokunk Bittó Károly. A város Bittót ügyeink iránt tanusított meleg érdeklődéséért díszpolgárává választotta. (L. Monográfia, II. köt. 421 lap).

9. Fejezet. Városunk első polgármestere.

1849. jún. 19-én volt városunkban (délután 3—6 óráig) az első polgármester-választás. Az utolsó főbíró Novák Márton volt. (L. Monográfia, I. kötet, 215 lap). Jelöltek: Jakabb Bogdán, Ábrahám Márton, Korbuly Dávid. Választási elnök Pataki Dániel belső-szolnokmegyei alispán. Jakabb Bogdánt, kit néhány nappal ezelőtt Bittó Károly térparancsnokunk a főpiaczon önjogúlag tett volt polgármesterré, — választotta meg a nép. (Vár. lev. 1849. jún. 19-én tartott ülés jegyzőkönyvéből).

Jakabb Bogdán naplójába ezeket jegyezte be: „Őrnagy (helybeli) térparancsnok Bittó Károly úr mai nap (1849. jún. 23) ... a városi közigazgatás kezelését polgármesterré¹⁾ megválasztott személyemre ruházta s ezt az országos teljhatalmú kormánybiztosnak bejelentette... A hon e vészes perczeiben a jó rend és csend fentartását felelős vállaimra teszi. Ez az átirat az összegyűlt polgárság előtt felolvasatván, a megbízást elvállaltam. A polgárság helyeselte tetteimet és eloszlott.“

¹⁾ Városunk élén keletkezésétől fogva 149 évig (1700—1849) főbírák állottak. Jakabb az első polgármester, ki ezen tisztségében remekelő mester volt. Tekintélye, okossága, eszélyessége, tudománya, nyelvismerete... nemcsak „a jó rendet és csendet tartotta fenn,“ hanem a városunk fölött tornyosult vészteljes felhők közül is — egyetértve az őt támogató polgársággal — eloszlott nehányat. Az ő erélyes keze nem egy bajt hárított el tőlünk. (Arczképét és életrajzát lásd Monográfia, III. köt. 131 és 137 lapon).

10. Fejezet. Üres tisztviselői állások.

Jakabb Bogdán polgármester, a következő levelet küldötte Deésre Pataki Dániel kormánybiztoshoz:

„Szombattól, az az folyó hó (június) 23-tól fogva a város igazgatása a szó teljes értelmében vállaimra tétetvén a helybeli térparancsnok úr (Bittó Károly) által, a közigazgatást, törvénykezést és rendőrséget (ez roppant teendő!) egyedül nem vihetem. Segédeim pedig nincsenek, mert hivatalnokaink a tisztújítás első napjaiban mindnyájan lemondottak hivatalaikról; azért városunk és az igazgatás minden ágának kötelességemnek tartom megkérni, hogy ha megválasztatásukra vonatkozólag országos teljhatalmú biztos urtól rendeletet kapott volna, ennek teljesítése, illetőleg az üres helyek betöltése végett ide állásietni méltóztassék.“

A kormánybiztos el nem jöhetett; azért júl. 2-án újra ír polgármesterünk Pataki Dánielnek. Kéri, hogy az nap délután jöjjön által és ejtse meg a választást. Együttal azt is mondja, hogy hívja össze a „kijelölő bizottmány“-t is és „hallgassa meg ennek véleményét, nem azért, hogy minden esetre az álljon, hanem, hogy a közvéleményt is tájékozni lehessen.“ (Vár. lev. Jakabb levelezéseiből).

11. Fejezet. A tisztújítás vagy helyettesítés szorgalmazása.

Jakabb Bogdán polgármester a következő sürgető sorokat küldötte Kolozsvárra az országos teljhatalmú kormánybiztoshoz, Szent-Iványi Károlyhoz:

Folyó hó 3-án azért esedeztem, hogy — ha lehet — a tisztújítás, mely bizonyos párt működése folytán megakadályoztatott, tovább folytatása elrendeltessék, vagy — ha ez meg nem történhetnék — a Pataki Dániel urhoz küldött rendelet tartalmánál fogva a helyettesítés oly szigorral hajtassék végre, hogy se a helyettesítők, se a helyettesítendőek compromissio alá ne jöjjenek; a pártoskodók minden további alacsony fondorkodásának és ingerlésének útja egy főkormánybiztosi hatályos rendelet által bevágassék. A Haza ügye és a közigazgatás rendes menete levén most a főczél és nem egyesek — bár

honnan felmerült érdekeinek bálványozása. Mivel kéresemre mind e mai napig választ nem kaptam: sokszorosán érzem azon terheltetést, mely ezer oldalról nehezedik reám csak azért, hogy Szamosújvárt két hét óta kivülem egyetlen egy tiszt sincs.

Nem irtozom a teher azon oldalától, mely a munkásságot veszi igénybe; munkálni tudok is, akarok is. De vannak a városnak különböző dolgai, ilyenek: a gazdálkodás, a pénztár rendkívüli kiadásai, a pénzkölcsönzés, adás-vevés, mit egyedül tenni egy tisztnek nem lehet, nem szabad. Ezekért nem is vagyok hajlandó a felelősséget elvállalni. Nincs tehát természetesebb következtetés mint az, hogy városom igazgatása a most említett ágakban megakad; de megakad a törvénykezés, az igazság kiszolgáltatása is, nem levén Tanács, melynek köréhez tartozik az itelethozás és végrehajtás.

Ismételve kérem azért mélyen tisztelt országos kormánybiztos urat, hogy a legközelebbi 24 óra alatt vagy a választás folytatásához kezdjen, vagy a helyettesítést tegye meg; tegye meg minden pártokra való tekintet nélkül az alkalmasság szempontjából. (Vár. lev. Jakabb levelezéseiből).

Junius 14-én átjött Pataki Dániel; megnyitó beszédéből álljon itt egy-két szó:

„Félre téve és mellőzve minden családi érdeket s személyes ingerkedéseket, egyedül a közjót tartva szem előtt, illő higgadsággal s egy a szabadságra megért művelt nemzethez illő komolysággal és parlamentarior modorban tanácskozzunk . . . .“

A tanácsosok számát, a város népességéhez képest, hatra apasztani határozatott.

A képviselők száma — a lakosok számához arányosítva — ötven leend.

Az eddig nem létezett hivatalnokoknak, jelesen a polgármesternek évi fizetése 500 frt, a főkapitánynak 400, alkapitánynak 200, számvevőnek 200, másod orvosnak 300 frt. (Vár. lev. Szamosújvárt 1849. jún. 14-én Pataki Dániel kormánybiztos elnöklete alatt tartott nyilv. ülés jegyzőkönyvéből).

12. *Fejezet. Városi közönségünk kötelességei a haza iránt.*

Polgármesterünk, Márkovics János-, majorsági pénztárosunkhoz intézett hivatalos iratában a többek között ezeket is mondja:

A városi közönségnek a maga, de legfőképpen a Haza irányában több kötelességei levén, teljesíteniük kell azokat. Ezen kötelességeknek pénz nélkül nem tehetünk eleget; azért felkérem, hogy hajtsa be a kamathátralékokat . . . (Vár. lev. Jakabb levelezéseiből).

13. *Fejezet. Jó hazafiságunkért roppant sarcot vet ki városunkra Urbán.*

A hazát szeretni minden honfinak kötelessége. . . . És mivel mi a hazaszeretet kötelességének fokozottabb mértékben tettünk eleget, jutalom helyett iszonyú büntetésben részesültünk: negyvenezer frt sarcot rott ki Urbán városunkra. Éjszaka ágyúit egyetlen kincsünknek, büszkeségünknek: az örmény kath. plebániái templomnak szegeztette és azt izente, hogy ha reggelre nem lesz meg a negyvenezer frt, löveti a szentegyházat. Tudta, hogy az örmény mindent elkövet, eladja — ha kell — még ingét is, de azt nem engedi, hogy szentségtelen, rabló kezek nyuljanak Istennek szentegyházához.

Azonban a városi pénztár üres volt; azért néhány csüggedetlen egyén éjnek idején utcáról utcára járt, hogy összegyűjtse a polgároktól a nagy összeget. . . . „Iam fient, fierique posse negabant.“ Nehány rövid óra alatt előteremtette az áldozatkész polgárság, melynek anyagi vagyona annyi oldalról volt igénybe véve, a mondott összeget. Legtöbbet adott Márkovics Sándor, Placsintár Bálint és ifj. Simay Márton. Ezek a lelkes polgárok, kik jobban szerették a hazát és szülővárosukat — vagyonuknál, költsönképpen előlegezték pénzeiket a városnak. (Vár. lev. 1849—156 sz.).

A szomorító eset többi részletét hadd mondja el az akta:

„Minekutánna hiteles kútfőből tudatik az, hogy a szomszéd Deés városa határőrségi alezredes Urbán tábo-

rának, mely — hír szerint — részint határőrségi fegyveres katonákból, részint hozzá csatlakozott oláhokból áll, — minden ellentállás nélkül megadta magát, s minekutána — útját Kolozsvár felé veendő — városunk útjába esik, indítványba tétetik azon kérdés a Tanács és esküdt közönség elébe felgyűjtött városi polgárság előtt, ha vajjon a város ellentállani szándékszik-e, vagy tekintve az idő szerinti körülményeinket, magát Deés város példájára megadja?

Az egybegyűlt városi polgárság meg levén győződve a felől, hogy Urbán alezredes urnak városunk irányában semmi ellenséges szándoka nincsen; — ez okon nevezett alezredes ur ellen legkisebb ellentállást felhasználni nem kíván; minek kinyilatkoztatására s alezredes ur illedelmes elfogadására a jelen közgyűlés egy bizottmányt határoz elébe a város határszélére küldeni, melynek tagjaiul Adler Severin főhadnagy vezérlete alatt h(elyettes) főbíró Gajzágó Ferencz, főszónok Simay János, főjegyző Jakabb Bogdán és alügyész Korbuly Dávid atyánkfiai kineveztetnek; addig pedig levél által felkértevén annyiszor említett alezredes ur, miszerint szíveskedjék intézkedni az iránt, hogy városunkat a Mezőség felől fenyegető oláh csoport meg ne rohanja.“ (Vár. lev. Szamosújvárt 1848. nov. 10-én tartott közgyűlés jegyzőkönyvéből. 1848—1225 sz.).

Az itt megnevezett túsok Urbán elejébe mentek. Találkoztak. A derék Adler Severin, a helybeli katonai intézet igazgatója, ki 44 nap mulva (decz. 24. 1848) Bem előtt a szamosújvári piacon letette az esküt a magyar alkotmányra . . . . és azután a honvédek közé állott — beszélt. Alezredes nemcsak hitt Adlernek, ki igaz, őszinte, meggyőző szavakkal mondotta el, hogy mindenből kifosztott városunk sehogy sem képes kifizetni a reája rott nagy összeget, hanem 22000-et el is engedett. A tizennyolcezeret, mit a honvédek és a szegények szájából vett ki, kifizették. A kicsikart összeget zsebre rakta Urbán . . . és nehéz zsebbel, de még nehezebb lelkiismerettel Kolozsvár felé indult. Nem kísérte városunkból senki. De mit mondok, senki? Pedig egy nagy festetlen csapat kísérte, mely ellen fegyveresei mit sem tehettek! Kísérte a szegé-

nyek sohajtsa és a honfiak átka, mely átok később utól is érte. . . .

A kislelkű Urbán nem tudott nagylelkűséget gyakorolni; azért az elengedett huszonkétezeret nem Urbán nagylelkűségének, mely szép tulajdonságot a Teremtő megtagadta tőle, — köszönjük, hanem a jellemes Adler ékes-szólásának, rábeszélő tehetségének. . . . Azért, midőn kegyelettel említem Adlernek felejthetlen nevét, ki egy évig e munka íróját tanította is, — egyszersmind kijelentem, hogy előbb az „Iskolaügy“ czimű cikkelyben bővebben szólottam Adlerről, ki ezen esemény ideje alatt is oly jelentékeny szolgálatot tett városunknak. . . .

1849 elején kísérletet tesz a város — más magyar városok példájára — arra, hogy az általunk már kifizetett hadi sarcz visszapótolassék.

A közgyűlés kiküldi Placsintár Bálintot és Korbuly Dávidot, hogy Kolozsvár és a többi hadi rovatallal terhelt városok követeivel egyesülve Bem tábornokhoz menjenek sietőleg, hogy „a császári seregek főnökei által városunkra büntetésül rott 18000 frt hadi rovatalknak visszapótlását igyekezzenek kieszközölni — Bemtől.“ (Szamosújvárt 1849. ján. 21-én délután 2 órakor tartott rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyvéből. Vár. lev. 1849—45 sz.).

Placsintár Bálint és Korbuly Dávid alügyész jelentik ján. 30-án, hogy nem jelenhettek meg az erdélyi felső sereg parancsnokánál: Bem tábornoknál, mert Nagy-Szebent a magyar sereg még nem vette be. (Vár. lev. 1849—65 jkőnyvi sz.).

Ezek szerint — mert városi pénztárunk még mind kongott az ürességtől — a polgárságnak kellett a hadi sarczot megfizetnie. Ki is vetették a polgárságra — aránylagosan! (Például Strompf Jakab iparosra 6 és a „Kandia“-városrészre 300 ezüst frt esett). A gazdagok rögtön megfizették a reájuk esett részleteket. De hát a szegény miből fizessen, midőn még önmagát és családját sem tudja fentartani?! Ezeken a hazafias, de egyszersmind a könnyөрületés örmény kath. papság segített, mely a plebániái templom kincstárából elegendő ezüstneműt adott el és a

begyűlt összeggel a szegények hadi adóját fizette ki. Itt közlöm is a vonatkozó oklevelet:

„Főszónok Simay János jelenti, hogy a helybeli örmény szertartású anyaegyház által a szegényebb sorsú polgárok felsegélése tekintetéből a hadi adó pótlására ajándékozott és közárverés útján eladott ezüstneműekből begyűlt 1383 ezüst frt.“

Erre a közgyűlés azt határozta, hogy a beadott összegből adjon 800 frtot a vadászcapatnak, a többit tartsa kezénél addig, míg szükség lesz arra a célra, melyre ajánlatott, — akkor maga a város is visszafizeti ezt a 800 frtot. (Vár. lev. ján. 24. 1849—57 sz.).

Kisebb közlemények.

Emléktábla. Székesfejérvárott dr. Steiner Fülöp püspök körlevelét bocsátott ki halála előtt, melyben utasította egyházmegyéje plébánosait, hogy az Üdvözítőnek bemutatandó századvégi hódolat s annak emlékére, hogy Magyarország ezelőtt 900 évvel a keresztény katolikus hitet felvette, minden anya- és főkegyház templomaiban fehér márványtábla állíttassék fel Szent-István ünnepéig a templomok szentélyeiben ezen felirással:

JESUS CHRISTUS HERI ET HODIE IPSE
ET IN SAECULA CUI GLORIA IN
SAECULA, SAECULORUM.
HUNGARIA A IX. SAECULIS CATHOLICA.
M—MCM.

Vilmos császár és a párbaj. Mint a „Breslauer Zeitung“ írja II. Vilmos német császár, ki a társadalmi kérdésekkel, előszeretettel foglalkozik, s a ki a modern pogány világnak füleibe harsogtatta ama jelszavát: „Csak az a férfiú, a ki imádkozni tud!“ — erkölcsi bátorságának újabb jelét adta egy párbajellenes nyilatkozatával, melyet egy katonai kaszinóban közelebbről tett. A társadalom bizonyos köreiben — így szólt a császár — kénytelen az ember nyomban megtorolni az elszenvedett sértést; de én azt hiszem, hogy ennek a megtorlásnak nem kell okvetlenül vérontással történnie. A katonai köröknek tudniok kellene, hogy én magam is azt óhajtom, hogy minden párbajozót szigorúan büntessenek meg, s a párbaj intézményét becsületbirósággal szeretném pótolni. A becsületbiróságnak persze joga volna ahhoz is, hogy érzékeny büntetéseket szabjon ki. A tisztek nem arra valók, hogy hiába verekedjenek, nekik nemesebb a hivatásuk: „Dolgozniok kell